

Tamara Tošić¹

Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

PREDLOG MERNOG INSTRUMENTA ZA ISTRAŽIVANJE ODNOSA NASTAVE ENGLESKOG JEZIKA I IDENTITETA UČENIKA U SREDNJOŠKOLSKOM OKRUŽENJU²

Apstrakt: Cilj ovog rada je da predstavi merni instrument koji je korišćen u toku istraživanja odnosa nastave engleskog jezika i identiteta učenika dve beogradske gimnazije. Rad, osim samog instrumenta, sadrži i relevantne delove teorijskog okvira, kao i potencijalne načine analize rezultata. Sam merni instrument se sastoji iz dva dela. Prvi deo čini upitnik namenjen učenicima, iz koga proizilaze mahom kvantitativni podaci. Drugu metodu, koja daje veći deo kvalitativnih podataka, predstavlja intervju koji se radi sa nastavnicima koji predaju odeljenjima u kojima se istraživanje obavlja. Korelacijom rezultata intervjuja i upitnika može se doći do značajnih pedagoških implikacija.

Ključne reči: merni instrument, jezik i identitet, nastava engleskog jezika, metodika nastave, srednje obrazovanje

Uvod

Pitanje „ko sam ja?“ značajno je svakom čoveku, te je iz tog razloga ono predmet istraživanja mnogih kreativnih stvaralaca, ali i naučnika i istraživača. Dok se u okviru kreativnog stvaralaštva odgovor na to pitanje pronalazi kroz različite forme umetnosti, u nauci ono poprima oblik pojma identitet. Pojam identiteta izučava se kroz vizuru brojnih grana nauke, poput psihologije, filozofije, sociologije, ali i lingvistike. U okviru lingvističkih

¹ Autorka je stipendista Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

² Rad je predstavljen 28. 5. 2022. godine na konferenciji Savremeni tokovi u istraživanju jezika, književnosti i kulture na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

razmatranja identiteta, Bugarski (2005: 12–13) definiše identitet kao „[...] samoistovetnost nasuprot drugosti“, to jest „[...] osećanje pripadnosti datom kolektivu (*mi*), odnosno svest o sopstvenoj ličnosti (*ja*)“. Kada posmatramo ovako objašnjen pojam identiteta, kao jedan od najznačajnijih faktora za oblikovanje identiteta pojedinca izdvaja se jezik. Naime, maternji jezik je često ono što razdvaja grupe ljudi, ono što razlikuje *nas* od *njih*. Stoga, odnos jezika i identiteta veoma je plodno tle za lingvističke studije, kojih je do sada napisan veliki broj (v. npr. Tabouret-Keller 1998; Bugarski 2005; Dyer 2007; Edwards 2009).

Međutim, jezik ne mora uvek biti faktor koji razdvaja grupe ljudi, već ih on može i spajati. Najbolji primer jezika koji u današnje vreme govornici različitih maternjih jezika koriste pri komunikaciji u međunarodnom kontekstu je engleski jezik. Engleski jezik je danas prerastao u svojevrsnu lingua franku, čije se odlike u međunarodnoj upotrebi razlikuju od odlika izvornih varijeteta engleskog (v. Seidlhofer 2003). Jasno je da trenutna situacija, u kojoj je veći deo populacije suočen sa potrebom usvajanja jezika međunarodne komunikacije, mora imati znatne identitetske implikacije. Izuzetno značajan činilac u razvoju identiteta neizvornih govornika engleskog je nastava engleskog jezika, kao i metodika koja se koristi pri izvođenju iste. Dakle, veoma je bitno istražiti u kom odnosu stoje nastava engleskog jezika i identitet onih koji usvajaju taj jezik.

Takođe, izuzetno je važno sačiniti i transparentno predstaviti merne instrumente koji se mogu upotrebiti za izučavanje potencijalnog uticaja nastave engleskog na identitet učenika. Uz pomoć adekvatnih mernih instrumenata može se steći uvid u tančine odnosa nastave engleskog i identiteta. Eksplicitno prezentovanje mernih instrumenata i teorijskih razmatranja koja su pomogla njihov nastanak pospešuju transparentnost nauke i ponovljivost istraživanja. Tako prezentovani merni instrumenti mogu služiti kao alat za druge istraživače, ali i kao početna tačka za dalji razvoj metodologije istraživanja u okviru određene oblasti.

Stoga, cilj ovog rada je da predstavi merni instrument koji je korišćen u toku istraživanja odnosa nastave engleskog jezika i identiteta učenika dve beogradske gimnazije. Merni instrument je sačinjen za potrebe istraživanja za master rad pod naslovom *Uticaj engleskog jezika na identitet učenika gimnazija u Beogradu* (engl. *Shaping Students' Identity through EFL in Belgrade High Schools*), čiji su rezultati kasnije objavljeni (v. Tošić 2021), ali tada merni instrument nije na adekvatan način približen čitaocima.

U nastavku ovog rada biće predstavljen pregled literature, odnosno mernih instrumenata za istraživanje odnosa engleskog jezika i identiteta koji postoje u do sada sprovedenim studijama. Nakon toga, biće prezentovan sam

merni instrument uz objašnjenja u vidu delova teorijskog okvira koji su uticali na njegovo formiranje i potencijalnih načina analize podataka dobijenih upotrebom instrumenta.

Pregled literature

Pri prikupljanju literature za ovaj deo rada nisu pronađene studije koje izučavaju konkretno fenomen odnosa nastave engleskog jezika i identiteta. Međutim, sproveden je veliki broj istraživanja fokusiranih na uticaj engleskog jezika opšte govoreći i identiteta, te će u ovom odeljku biti reči o mernim instrumentima osmišljenim za potrebe istraživanja te teme.

U središtu velikog broja identitetskih lingvističkih studija u vezi sa engleskim jezikom su nastavnici engleskog jezika (v. Yuan 2018; Swearingen 2019). U okviru oblasti istraživanja identiteta nastavnika engleskog ustaljene su kvalitativne metode, poput studije slučaja (npr. Kim 2011), (kritičke) analize diskursa (npr. Chan, Clarke 2014) i longitudinalne studije (npr. Shahri 2018). Ipak, ovaj rad je usredsređen na studije sa većim brojem ispitanika, kvalitativnog ili kvalitativno-kvantitativnog (tj. kval-kvan) tipa. Takve studije mogu ukazati na opšta mesta i trendove u pogledu identiteta, te mogu služiti kao odlična početna tačka za dubinske kvalitativne studije. Pronađena su dva istraživanja koja odgovaraju takvom opisu. Merni instrumenti koje su osmislili autori tih istraživanja biće ukratko predstavljeni u nastavku.

Li (2009: 84) u svojoj studiji identiteta neizvornih govornika engleskog u Kini kombinuje dve metode – upitnik i fokus grupe. Pre intervjua u okviru fokus grupa, učesnici su popunjavali upitnik sa osnovnim demografskim podacima, ali i podacima poput samoprocene nivoa znanja engleskog, dok su na samom kraju intervjua popunjavali upitnik u vezi sa srži samog istraživanja (Li 2009: 84, 86). Drugi upitnik sastojao se iz tri pitanja: u prvom je ispitanici trebalo da odaberu akcent kojim bi voleli da govore engleski jezik uz kratko obrazloženje svog odgovora; u drugom su se izjašnjavali o tome sa kojom se identitetskom grupom poistovećuju kada govore engleski; treće pitanje ticalo se stavova učesnika prema akcentima neizvornih govornika engleskog (Li 2009: 86). Diskusija u okviru fokus grupa je podstaknuta uz pomoć jedne rečenice na engleskom jeziku u kojoj su određene reči izgovorene akcentom sličnim onom koji koriste govornici engleskog iz istočne Azije (Li 2009: 86–87). Na taj način, upotrebom kval-kvan metoda istraživanja i analize, postignuta je triangulacija dobijenih podataka.

Za razliku od autora prethodno opisane studije, Choe (2016) je osmislio potpuno kvalitativnu identitetsku studiju koja uključuje nastavnike engleskog jezika sa Filipina koji predaju učenicima iz Koreje. Naime, on je sproveo

pojedinačne delimično strukturisane intervjuje sa svakim od nastavnika i potom analizirao tako dobijene kvalitativne podatke (Choe 2016: 6). Intervjui su se sastojali iz kratkog dela sa demografskim pitanjima i glavnog dela od 12 pitanja koja su se ticala direktno identiteta nastavnika (Choe 2016: 6). Neka od tih pitanja bila su: „Na koji način to što ste neizvorni govornik utiče na Vaš identitet kao nastavnika?“, „U kojoj meri smatrate da ste drugačiji od izvornih govornika koji su nastavnici engleskog?“, „Koje su Vaše prednosti/mane kao nastavnika engleskog?“, „Kakav stav mislite da korejski učenici imaju prema Vašem akcentu?“³ itd. (Choe 2016: 11). Uz pomoć ovako formulisanih pitanja, autor analizom podataka dobijenih kroz intervjuje uspeva da prodre u tančine identiteta nastavnika engleskog jezika sa Filipina.

Merni instrument

Merni instrument koji čini okosnicu ovog rada sastoji se iz dva dela – upitnika koji popunjavaju učenici i intervjuja koji je namenjen nastavnicima koji predaju odeljenjima u kojima se istraživanje sprovodi. Jedan primerak upitnika nalazi se u *Prilogu 1*, gde se može videti redosled pitanja i izgled upitnika koji je preporučen za upotrebu u istraživanju, a koji neće biti praćen pri predstavljanju upitnika u ovom delu rada. Spisak pitanja korišćenih u intervjuima se nalazi u *Prilogu 2*.

Nekoliko faktora je značajno uticalo na formiranje instrumenta i njegovih delova. Prvi od tih faktora je teorijski okvir. Da bi se čitaocima bolje približilo rezonovanje koje stoji iza ovog instrumenta delovi teorijskog okvira biće prikazani uz pitanja koja su proistekla iz njih. Zatim, instrument je prilagođen prosvetnom kontekstu, preciznije kontekstu srednjeg obrazovanja, te u drugačijim okruženjima ne bi dao relevantne rezultate. Specifičan karakter engleskog jezika o kome je bilo reči u uvodu rada takođe je uticao na formulaciju nekih pitanja. Pod specifičnim karakterom engleskog jezika se u ovom slučaju podrazumeva činjenica da je engleski jezik postao lingva franca, kao i da postoji određena „borba za prevlast“ između američkog i britanskog varijeteta. Odluka da se instrument sastoji iz dva dela doneta je zbog potrebe za obema vrstama podataka – kvantitativnim i kvalitativnim. Veći deo kvantitativnih podataka proističe iz zatvorenih pitanja u okviru upitnika, dok se većina kvalitativnih podataka dobija analizom otvorenih pitanja iz upitnika i intervjuja. Veoma su značajne i korelacije koje se mogu pronaći među rezultatima upitnika i intervjuja, koje mogu biti i kvantitativne i kvalitativne prirode. Poslednji faktori koji su uzeti u obzir pri sačinjavanju ovog mernog

³ Prev. aut.

instrumenta bili su vreme i opseg pažnje ispitanika, zbog kojih ni popunjavanje upitnika ni intervjui ne oduzimaju mnogo vremena.

Prvo će biti predstavljen upitnik, koji popunjavaju učenici odeljenja u kojima se istraživanje sprovodi. Četiri pitanja koja se nalaze na početku upitnika su demografskog tipa:

- (1) Škola:
- (2) Razred i odeljenje:
- (3) Zaključna ocena iz engleskog jezika:
- (4) Država u kojoj ste rođeni:

Pitanja (1) i (2) postavljena su da bi, pri analizi podataka, bila moguća klasifikacija i razvrstavanje ispitanika. Na taj način je moguće posmatrati u izolaciji odgovore koje su dali učenici samo jednog odeljenja, ukoliko se za time javi potreba. Treće pitanje, o zaključnoj oceni iz engleskog jezika, našlo se među pitanjima da bi se, tokom analize, pronašla korelacija između odgovora učenika i njihovog nivoa znanja engleskog jezika, ukoliko ona postoji. Ovo pitanje vrlo je slično pitanju o samoproceni nivoa znanja engleskog jezika iz studije koju je sproveo Li (2009: 84). Pitanje (4) je eliminatornog karaktera – poželjno je eliminisati odgovore svih ispitanika koji su rođeni van teritorije bivše SFRJ. Naime, ukoliko je ispitanik rođen u inostranstvu, postoji mogućnost da je pohađao internacionalnu školu, u kojoj je nastava bila u potpunosti na engleskom jeziku. Identitetska mreža takvog ispitanika znatno je drugačija od mreže njegovih vršnjaka koji su rođeni i odrasli u Srbiji ili zemljama bivše SFRJ, te je treba izučavati u okviru posebnog istraživanja ili studije slučaja.

Prvi deo teorijskog okvira na osnovu koga je formulisana jedna grupa pitanja tiče se stavova prema jeziku. Edwards (2009: 57) piše da su stavovi prema jeziku zapravo stavovi prema govornicima tog jezika. Stoga, možemo zaključiti da pozitivan stav prema nekom jeziku znači nameru govornika da se približi zajednici govornika tog jezika, njihovoj kulturi i jeziku. Samim tim, ukoliko učesnik u istraživanju pokazuje negativan stav prema određenom jeziku, može se smatrati da on želi da se udalji od te zajednice govornika, njihove kulture i jezika. Četiri pitanja iz upitnika tiču se stavova prema jeziku.

- (5) Koji varijetet engleskog jezika je, po Vašem mišljenju, najbolji?
 - a) Britanski engleski
 - b) Američki engleski
 - c) Australijski engleski

- d) Kanadski engleski
- e) Novozelandski engleski
- f) Drugo:

Ovo pitanje fokusira se na vrednosne stavove koje ispitanici imaju prema varijetetima engleskog jezika, te bi oni trebalo da odaberu onaj varijetet koji smatraju najvrednijim. Iz tog razloga je u samom pitanju upotrebljena reč „najbolji“, koja sa sobom u ovom kontekstu nosi konotaciju vrednosnog stava. Pitanje je poluotvorenog tipa da bi učesnici imali mogućnost da, ukoliko žele, dopišu neki od brojnih varijeteta engleskog jezika koji nisu dati kao ponuđeni odgovori. Ovo pitanje podleže najpre kvantitativnoj analizi podataka.

(6) Označite rečenicu sa kojom se više slažete:

- a) Mislim da je srpska kultura atraktivnija od britanske ili američke.
- b) Mislim da je britanska ili američka kultura atraktivnija od srpske.

Pri sastavljanju pitanja (6) doneta je odluka da se fokus stavi na dve anglofone zemlje – Veliku Britaniju i Sjedinjene Američke Države. Iako autorka ovog rada ne smatra da bi trebalo da bude tako, činjenica je da se borba za prevlast u sferi nastave engleskog jezika vodi isključivo između dva varijeteta engleskog koja se govore u tim zemljama, te će zato ispitanicima u obrazovnom kontekstu te zemlje biti najrepresentativniji primeri anglofonih kultura. Pitanje je zatvorenog tipa, zbog čega su ispitanici navedeni da naprave izbor između dve date opcije. Time iskazuju, makar za nijansu, pozitivniji stav prema jednoj kulturi. Ovo pitanje, kao i prethodno, podleže kvantitativnoj analizi podataka.

(7) Da li mislite da je dobro što učite engleski? Zašto da? Zašto ne?

Kroz kvantitativnu obradu odgovora na ovo otvoreno pitanje, tj. brojanje pozitivnih i negativnih odgovora, može se analizirati stav ispitanika prema nastavi engleskog jezika.

(8) Koliko se slažete sa sledećim tvrdnjama?

1 – Apsolutno se slažem, 2 – Delimično se slažem, 3 – Ne znam, 4 – Delimično se ne slažem, 5 – Uopšte se ne slažem

Volim Srbiju. 1 2 3 4 5

Volim Veliku Britaniju. 1 2 3 4 5

Volim Ameriku. 1 2 3 4 5

Osećam se kao Srpkinja/Srbin. 1 2 3 4 5

Osećam se kao Britanka/Britanac. 1 2 3 4 5

Osećam se kao Amerikanka/Amerikanac. 1 2 3 4 5

Osećam se kao građanka/građanin sveta. 1 2 3 4 5

Pitanje sa nekoliko Likertovih skala odlično je za sticanje uvida u nacionalni identitet ispitanika. S obzirom na osetljivost teme nacionalnog identiteta, odabrana je skala od 5 stepeni, da bi se učesnicima omogućilo da odaberu neutralnu opciju, odnosno treći stepen, ukoliko ne znaju ili ne žele da se opredele. Likertove skale su pogodne za kvantitativnu analizu odgovora. U istraživanju u kome je prvi put upotrebljen ovaj merni instrument (Tošić 2021) je izuzetno mali procenat ispitanika iskazao slaganje sa petom i šestom tvrdnjom koje se odnose na britanski i američki nacionalni identitet. Međutim, ovako formulirano pitanje iskorišćeno u drugačijem istraživačkom kontekstu (npr. pri istraživanju identiteta srpskih porodica koje su emigrirale u Veliku Britaniju i Ameriku) bi verovatno dalo statistički značajnije rezultate, što može biti predmet daljih istraživanja.

Sledeći deo teorijskog okvira na osnovu koga je sastavljeno nekoliko pitanja odnosi se na pojam indeksikalnost. Kako navodi Dyer (2007: 102), indeksikalnost je proces tokom kojeg jezik postaje oznaka za određene društvene karakteristike. Slično tome, Edwards (2009: 21) pominje jezik kao oznaku identiteta (engl. *identity marker*), a Coupland (2007: 22) definiše identitetske činove (engl. *acts of identity*). Izgovor engleskog jezika je primer uz pomoć kog se može ilustrovati način na koji neizvorni govornici engleskog koriste indeksikalnost da se identitetski odrede. Ukoliko, na primer, govornik engleskog iz Srbije ulaže trud da govori engleski sa neizvornim, srpskim akcentom, on pravi svesnu odluku da naglasi taj aspekt svoje identitetske mreže i time se približi zajednicama govornika srpskog jezika i neizvornih govornika engleskog, a u isto vreme udalji od zajednice izvornih govornika engleskog. Obrnuta situacija ne mora uvek značiti približavanje zajednici izvornih govornika zbog sveprisutnosti ideala izvornog govornika (v. Tošić 2022). Takođe, indeksikalnost se može odražavati i kroz upotrebu anglicizama u srpskom jeziku. Primera radi, kada govornik bira da na srpskom koristi anglicizme u velikoj meri, umesto ustaljenih srpskih reči istog značenja, može se zaključiti da on želi da se približi zajednici govornika engleskog jezika, i obrnuto. Kao što iz primera postaje jasno, pojedinac svoj identitet veoma često formira svesnim odlukama i postupcima kroz upotrebu indeksikalnosti, što je izuzetno značajno naglasiti. Upotreba indeksikalnosti se u ovom upitniku ispituje kroz sedam pitanja.

(9) Kada govorite engleski trudite se da:

- a) Vaš akcent štvo više liči na akcent govornika kojima je engleski maternji.
- b) Vaš akcent štvo više liči na akcent srpskog govornika engleskog jezika.
- c) Ne ulažete nikakav trud.

Kroz pitanje (9) istražuje se prvi primer upotrebe indeksikalnosti pomenut u prethodnom pasusu – svesne odluke pri izboru akcenta engleskog. Pitanje je zatvorenog tipa, te podleže kvantitativnoj analizi podataka. Ispitanicima je ponuđena i treća, neutralna opcija, ukoliko je slučaj da ne ulažu trud u svoj izgovor engleskog jezika. Ovo pitanje veoma je slično prvom pitanju koje u svom upitniku koristi Li (2009: 86).

U sledećih 5 pitanja, molim Vas odaberite reč koju biste najpre iskoristili u svakodnevnom govoru:

- (10) a) Sastanak b) Dejt
- (11) a) Obožavalac b) Fan
- (12) a) Tripuješ b) Umišljaš
- (13) a) Događaj b) Ivent
- (14) a) Šminka b) Mejkap

Navedenih pet pitanja bavi se drugim opisanim primerom u vezi sa indeksikalnošću – upotrebom anglicizama. Parovi reči birani su tako da su anglicizmi makar delimično integrisani u srpski jezik, a da srpski ekvivalenti nisu arhaizmi. Drugim rečima, obe reči su istovremeno u upotrebi u srpskom jeziku. Izbor je pitanje stava pojedinca, te su takvi parovi reči plodno tle za istraživanje identiteta. Međutim, pri upotrebi ovog mernog instrumenta, nije bilo moguće doći do konkretnog zaključka na osnovu kvantitativne analize ove grupe pitanja. Stoga, bilo bi potrebno povećati broj parova reči ili, pak, sprovesti istraživanje isključivo o povezanosti upotrebe anglicizama i identiteta.

Treći i poslednji deo teorijskog okvira na osnovu koga je osmišljen ovaj upitnik čine stepen i vrsta bilingvalnosti. Naime, većina gimnazijalaca se donekle može smatrati bilingvalnim, jer engleski jezik uče od prvog razreda osnovne škole. Edwards (2009: 249) navodi da bilingvali koriste različite aspekte svojih ličnosti kada govore različitim jezicima. Na primer, može se desiti da bilingvalni govornik srpskog i engleskog iskazuje drugačije stavove na srpskom od onih koje iskazuje kada govori engleskim jezikom. Samim tim, ukoliko se dešava da govornik iskazuje različite stavove na dva jezika kojima govori, može se izvesti zaključak da je stepen bilingvalnosti tog govornika viši

nego kod onih koji se drže istih stavova na oba jezika. Takođe, Edwards (2009: 54) pominje instrumentalnu bilingvalnost (engl. *instrumental bilingualism*), do koje dolazi u situacijama kada su jedan od dva jezika bilingvali usvojili isključivo iz praktičnih razloga, npr. radi komunikacije sa određenom grupom ljudi, te se sa njim ne identifikuju. Ovakva vrsta bilingvalnosti prenesena u kontekst nastave engleskog jezika u tesnoj je vezi sa dvema vrstama motivacije za učenje stranog jezika – integrativnom i instrumentalnom. Učenici koji usvajaju jezik iz praktičnih razloga poput nalaženja posla su instrumentalno motivisani za učenje istog, dok oni čiji je krajnji cilj asimilacija sa zajednicom izvornih govornika imaju integrativnu motivaciju (v. Gardner, Lambert 1972). Vrsta motivacije nam može otkriti dosta o tome koje mesto engleski zauzima u mreži identiteta ispitanika. Tri pitanja iz upitnika su nastala na osnovu ovog dela teorijskog okvira.

(15) Najbolje iskazujete svoje misli i osećanja na:

- a) Srpskom jeziku
- b) Engleskom jeziku
- c) Drugo:

Cilj ovog pitanja je da, kroz kvantitativnu analizu podataka, pruži uvid u stepen bilingvalnosti ispitanika. Pitanje je osmišljeno kao poluotvoreno, za slučaj da neki drugi jezik zauzima najznačajnije mesto u mreži identiteta određenih učesnika.

(16) Kada govorite engleski, da li iskazujete neke stavove koje na srpskom ne biste iskazali?

I pitanje (16) nastoji da istraži stepen bilingvalnosti ispitanika. Postavljeno je kao otvoreno da bi se ispitanicima pružila šansa da obrazlože svoj odgovor ukoliko za tim osećaju potrebu. Podaci se u ovom slučaju mogu analizirati i na kvantitativan i na kvalitativan način – mogu se i brojati pozitivni i negativni odgovori, ali i analizirati potencijalna objašnjenja koja učesnici daju.

(7) Da li mislite da je dobro što učite engleski? Zašto da? Zašto ne?

Ovo pitanje pomenuto je pri predstavljanju dela teorijskog okvira o stavovima prema jeziku. Za izučavanje vrste motivacije i, samim tim, bilingvalnosti koju govornici imaju značajna su obrazloženja koja ispitanici daju u svojim odgovorima na pitanje (7). Nakon kvalitativne analize odgovora,

podaci se mogu i kvantifikovati tako što se formiraju grupe ispitanika sa različitim vrstama motivacije.

Drugi deo mernog instrumenta predstavlja intervju koji je osmišljen kao svojevrsna dopuna prethodno objašnjenom upitniku. Intervju je namenjen nastavnicima koji predaju engleski jezik u odeljenjima u kojima se istraživanje sprovodi. Cilj upotrebe intervjuja je da se proceni potencijalni uticaj stavova nastavnika na identitet učenika. Nastavnici u kontekstu ovog istraživanja imaju ulogu nalik etnografima, jer su upućeni u teorijski okvir istraživanja, ali i u razmišljanja i ličnosti učenika. Klasičan kval-kvan pristup, kakav se može videti u studijama predstavljenim u pregledu literature (Li 2009), ima za cilj triangulaciju podataka, te je u tom slučaju i upitnik i intervju namenjen istoj grupi ispitanika. Iako se ovim intervjuom prikupljaju kvalitativni podaci, on ne čini ovaj merni instrument klasičnom kval-kvan metodom, jer cilj nije triangulacija podataka. Naravno, moguće je dopuniti merni instrument intervjuima sa nasumično odabranim učenicima i na taj način obaviti i triangulaciju podataka. S obzirom na cilj sprovođenja intervjuja sa nastavnicima, pitanja su formulisana tako da ispituju njihove stavove prema engleskom jeziku. Intervju je u potpunosti strukturisan, a pitanja su prilagođena iskustvu i visokom stepenu upućenosti nastavnika u sociolingvistički kontekst engleskog jezika. Spisak pitanja nalazi se u *Prilogu 2* na kraju ovog rada.

Poslednji korak pri upotrebi ovog mernog instrumenta je pronalaženje potencijalnih korelacija između odgovora nastavnika iz intervjuja i odgovora učenika iz upitnika. Ukoliko postoje, korelacije se mogu kvantifikovati. Nakon što se odgovori ispitanika podele po odeljenjima i na taj način povežu sa nastavnicima koji im predaju, traže se veze između otvorenih i zatvorenih pitanja iz upitnika i odgovora nastavnika iz intervjuja. Što se tiče pitanja otvorenog tipa iz upitnika, traže se i broje formulacije koje se podudaraju sa formulacijama iz odgovora nastavnika koji predaje tom ispitaniku. Takav pristup omogućava postizanje punog kruga, jer kvalitativne podatke uspevamo da kvantifikujemo. Kod pitanja zatvorenog tipa, statistika na nivou jednog odeljenja se upoređuje sa statistikom na nivou celog uzorka. Ukoliko postoje određene razlike ili nepravilnosti, pokušavamo da pronađemo vezu između tih razlika i stavova koje su iskazali nastavnici u intervjuu.

Zaključak

U ovom radu predstavljen je merni instrument za istraživanje odnosa nastave engleskog jezika i identiteta u srednjoškolskom okruženju. Prikazana su dva dela mernog instrumenta – upitnik koji je namenjen učenicima i intervju koji je namenjen nastavnicima koji predaju odeljenjima gde se istraživanje

sprovodi – kao i teorijski okvir koji stoji iza formulacije pitanja i predloženi način analize podataka dobijenih upotrebom mernog instrumenta. Ovaj merni instrument se od onih korišćenih u prethodnim istraživanjima razlikuje po drugačijoj upotrebi kval-kvan pristupa. Naime, cilj upotrebe kval-kvan metode u ovom mernom instrumentu je otkrivanje uzroka koji stoje iza odgovora koje daju učenici, za razliku od triangulacije kao uobičajenog cilja kombinacije kvalitativnih i kvantitativnih metoda. Stoga, značaj ovog mernog instrumenta sastoji se u inovativnom pristupu, ali i u otvaranju pitanja uticaja nastave engleskog jezika na identitet učenika, koje do sada nije dovoljno ispitano. S obzirom na to da se istraživači nisu u velikoj meri bavili pitanjem odnosa nastave engleskog i identiteta, važno je naglasiti da je ovo samo predlog mernog instrumenta, te se ovim putem upućuje poziv svim zainteresovanim naučnicima za dalje istraživanje ove teme i unapređenje mernog instrumenta.

Literatura

- Bugarski, R. (2010). *Jezik i identitet*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Chan, C. and C. Clarke (2014). The Politics of Collaboration: Discourse, Identities, and Power in a School-University Partnership in Hong Kong. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education* 42(3): 291–304.
- Choe, H. (2016). Identity Formation of Filipino ESL Teachers Teaching Korean Students in the Philippines: How Negative and Positive Identities Shape ELT in the Outer Circle. *English Today* 32(1): 5–11.
- Coupland, N. (2007). *Style: Language Variation and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dyer, J. (2007). Language and Identity. In: *The Routledge Companion to Sociolinguistics* (C. Llamas, L. Mullany and P. Stockwell, eds.), London: Routledge Taylor & Francis Group, 101–108.
- Edwards, J. (2009). *Language and Identity: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gardner, R. C. and W. E. Lambert (1972). *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*. Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers.
- Kim, H. K. (2011). Native speakerism affecting nonnative English teachers' identity formation: A critical perspective. *English Teaching* 66(4): 53–71.
- Li, D. C. S. (2009). Researching Non-native Speakers' Views Toward Intelligibility and Identity: Bridging the Gap Between Moral High Grounds and Down-to-Earth Concerns. In: *English as an International Language: Perspectives and Pedagogical Issues* (F. Sharifian, ed.), Bristol: Multilingual Matters, 58–77.
- Seidlhofer, B. (2003). *A Concept of International English and Related Issues: From 'Real English' to 'Realistic English'?*. Strasbourg: Language Policy Division, Council of Europe.

- Shahri, M. N. N. (2018). The development of teacher identity, emotions and practice: Before and after graduation from an MA TESOL program. *System* 78: 91–103.
- Swearingen, A. J. (2019). Nonnative-English-speaking teacher candidates' language teacher identity development in graduate TESOL Preparation Programs: A review of the literature. *TESOL Journal* 10(4): 1–15.
- Tabouret-Keller, A. (1998). Language and Identity. In: *The Handbook of Sociolinguistics* (F. Coulmas, ed.), Blackwell Publishing. Retrieved from: http://www.blackwellreference.com/subscriber/tocnode?id=g9780631211938_chunk_g978063121193821, 28/12/2007
- Tošić, T. P. (2021). Shaping students' identity through EFL in Belgrade high schools. *Анали Филолошког факултета* 33(2): 113–133.
- Tošić, T. (2022). Ideal izvornog govornika u svetlu varijetalne diversifikacije engleskog jezika u međunarodnoj upotrebi: istraživačke paradigme. *Philologia*, 20, 21–34.
- Yuan, R. (2018). A critical review on nonnative English teacher identity research: From 2008 to 2017. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 40(6): 518–537.

Tamara Tošić

RESEARCHING THE RELATIONSHIP BETWEEN ELT AND IDENTITY IN A HIGH SCHOOL CONTEXT: A RESEARCH INSTRUMENT PROPOSAL

Summary: The relationship between language and identity has been researched thoroughly by many linguists, such as Dyer (2007) and Edwards (2009), often focusing on the English language as the most widespread one. Nonetheless, seldom was the effect English may have on students' identity viewed through the lens of ELT. Thus, the aim of this paper is to propose a research instrument for investigating the relationship between ELT and the students' identity. Apart from the instrument itself, the paper contains parts of the theoretical framework on which the research instrument is based, as well as potential data analysis methods. The research instrument consists of two segments. The first is a questionnaire that should be completed by the students. The majority of the quantitative data stems from the questionnaire. The second method, which elicits mostly qualitative data, is an interview conducted with English teachers teaching the classes in which the research is being carried out. Considerable pedagogical implications can arise if the questionnaire and interview results are correlated. The research instrument described in this paper is tailored to the high school context, so it would not provide relevant data in a different context. Moreover, this is solely a research instrument proposal, which may be altered and improved through further research studies.

Keywords: research instrument, language and identity, ELT, teaching methodology, high school context

Prilog 1

Uticaj engleskog jezika na identitet srednjoškolaca u Srbiji

Ovaj upitnik je anonimn. Rezultati će biti korišćeni isključivo u svrhe istraživanja čiji će rezultati poslužiti za izradu mog master rada na Filološkom fakultetu. Unapred hvala!

1. Škola:
 2. Razred i odeljenje:
 3. Zaključna ocena iz engleskog:
 4. Država u kojoj ste rođeni:
 5. Koji varijetet engleskog jezika je, po Vašem mišljenju, najbolji?
 - a) Britanski engleski
 - b) Američki engleski
 - c) Australijski engleski
 - d) Kanadski engleski
 - e) Novozelandski engleski
 - f) Drugo:
 6. Kada govorite engleski trudite se da:
 - a) Vaš akcenat što više liči na akcenat govornika kojima je engleski maternji.
 - b) Vaš akcenat što viči na akcenat srpskog govornika engleskog jezika.
 - c) Ne ulažete nikakav trud.
 7. Najbolje iskazujete svoje misli i osećanja na:
 - a) Srpskom jeziku
 - b) Engleskom jeziku
 - c) Drugo:
 8. Označite rečenicu sa kojom se više slažete:
 - a) Mislim da je srpska kultura atraktivnija od britanske ili američke.
 - b) Mislim da je britanska ili američka kultura atraktivnija od srpske.
- U sledećih 5 pitanja, molim Vas odaberite reč koju biste najpre iskoristili u svakodnevnom govoru:
9. a) Sastanak b) Dejt
 10. a) Obožavalac b) Fan
 11. a) Tripuješ b) Umišljaš
 12. a) Događaj b) Ivent
 13. a) Šminka b) Mejkap
14. Koliko se slažete sa sledećim tvrdnjama?
1 – Apsolutno se slažem, 2 – Delimično se slažem, 3 – Ne znam, 4 – Delimično se ne slažem, 5 – Uopšte se ne slažem

Volim Srbiju. 1 2 3 4 5

Volim Veliku Britaniju. 1 2 3 4 5

Volim Ameriku. 1 2 3 4 5

Osećam se kao Srпкиnja/Srbin. 1 2 3 4 5

Osećam se kao Britanka/Britanac. 1 2 3 4 5

Osećam se kao Amerikanka/Amerikanac. 1 2 3 4 5

Osećam se kao građanka/građanin sveta. 1 2 3 4 5

15. Kada govorite engleski da li iskazujete neke stavove koje na srpskom ne biste iskazali?

16. Da li mislite da je dobro što učite engleski? Zašto da? Zašto ne?

17. Za kraj, da možete da birate, koja dva jezika, pored srpskog, biste učili u srednjoj školi?

Prilog 2

1. Da li neki varijetet engleskog jezika smatrate ispravnijim od drugih? Koji i zašto (ukoliko je odgovor da)?

2. Da li očekujete da Vaši učenici govore nekim određenim varijetatom engleskog jezika? Kojim i zašto (ukoliko je odgovor da)?

3. Da li smatrate da je engleski jezik ostao vezan za matičnu kulturu ili je postao međunarodni jezik? Obrazložite svoj odgovor.

4. Da li, po Vašem mišljenju, engleski jezik ima ulogu u procesu globalizacije? Koju (ukoliko je odgovor da)?

5. Da li globalizaciju smatrate pozitivnom ili negativnom pojavom? Obrazložite svoj odgovor.